

III

(Προπαρασκευαστικές πράξεις)

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

503Η ΣΥΝΟΔΟΣ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΟΚΕ ΤΗΣ 10ΗΣ ΚΑΙ 11ΗΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2014

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Η έρευνα και η καινοτομία ως πηγές ανανέωσης της οικονομικής ανάπτυξης»

[COM(2014) 339 final — SWD(2014) 181 final]

(2015/C 230/09)

Εισηγητής: ο κ. Gerd WOLF

Στις 10 Ιουνίου 2014, και σύμφωνα με το άρθρο 304 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποφάσισε να ζητήσει γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής σχετικά με την

Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Η έρευνα και η καινοτομία ως πηγές ανανέωσης της οικονομικής ανάπτυξης

COM(2014) 339 final — SWD(2014) 181 final.

Το ειδικευμένο τμήμα «Ενιαία αγορά, παραγωγή και κατανάλωση», στο οποίο ανατέθηκαν οι σχετικές προπαρασκευαστικές εργασίες, υιοθέτησε τη γνωμοδότησή του στις 19 Νοεμβρίου 2014.

Κατά την 503η σύνοδο ολομέλειας, της 10ης και 11ης Δεκεμβρίου 2014 (συνεδρίαση της 11ης Δεκεμβρίου), η ΕΟΚΕ υιοθέτησε ομόφωνα την ακόλουθη γνωμοδότηση:

1. Σύνοψη και συστάσεις

1.1. Η ΕΟΚΕ υποστηρίζει σθεναρά τον στόχο που παρουσιάζει η Επιτροπή, καθώς και τα σχετικά προτεινόμενα μέτρα. Ωστόσο, η εφαρμογή τους εμπίπτει, κατά κύριο λόγο, στις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα των κρατών μελών.

1.2. Δεδομένης της ανεπαρκούς μοχλευτικής επένδυσης της Επιτροπής στην πολιτική των κρατών μελών στον συγκεκριμένο τομέα, η ΕΟΚΕ απευθύνει έκκληση στην καλή θέληση, την επικοινωνιακή στάση και την εξουσία λήψης αποφάσεων όλων των ενδιαφερόμενων φορέων, προκειμένου να δοθεί προτεραιότητα σε αυτό το εγχείρημα αλλά δύσκολο καθήκον και να επιτευχθεί η υλοποίησή του μέσα από μια επίμονη προσπάθεια χωρίς πρόσθετους γραφειοκρατικούς μηχανισμούς.

1.3. Κατά την άποψη της ΕΟΚΕ, τα καθήκοντα προτεραιότητας είναι τα ακόλουθα:

— να αναπτυχθούν και να ενισχυθούν περαιτέρω οι δυνατότητες αριστείας στους τομείς της έρευνας και της ανάπτυξης, καθώς και τα κέντρα καινοτομίας. Τα βέλτιστα σχετικά παραδείγματα θα πρέπει να αποτελέσουν πηγή έμπνευσης για την εκπλήρωση αυτού του στόχου· τα πανεπιστημιακά προγράμματα σπουδών, ο εξοπλισμός και η συμμετοχή των πανεπιστημίων να προσαρμοστούν σε αυτόν τον στόχο,

- να προωθηθεί κατά τρόπο επαρκή και βιώσιμο η βασική έρευνα ως θεμέλιο για τις μελλοντικές καινοτομίες,
- να καλλιεργηθεί ένα κοινωνικό κλίμα που προάγει, επικροτεί και επιβραβεύει τις καινοτομίες· να εντοπιστούν, να αξιολογηθούν και, εάν χρειάζεται, να μετριαστούν ή να καταργηθούν πλήρως τα διοικητικά, οικονομικά και κοινωνικά εμπόδια,
- να εξασφαλιστεί επαρκής στήριξη και προστασία στις ΜΜΕ, στις νεοσύστατες επιχειρήσεις, καθώς και στις επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας ως κύριους πυλώνες μιας αποτελεσματικής πολιτικής καινοτομίας,
- να ολοκληρωθεί ο Ευρωπαϊκός Χώρος Έρευνας και Καινοτομίας,
- να δημιουργηθεί μια ελκυστική και σταθερή ευρωπαϊκή αγορά εργασίας για τους ερευνητές και να εξαλειφθούν επιτέλους αποτελεσματικά τα ειδικά κοινωνικά μειονεκτήματα.

1.4. Για περισσότερες λεπτομέρειες, η ΕΟΚΕ παραπέμπει στο επόμενο κεφάλαιο.

2. Κύρια σημεία της ανακοίνωσης της Επιτροπής (σε πολύ συνεπτυγμένη μορφή)

2.1. Στην ανακοίνωση επιδιώκεται να μεγιστοποιηθεί ουσιαστικά το δυναμικό της έρευνας και της καινοτομίας (E&K), οι οποίες αποτελούν τον απαραίτητο κινητήριο μοχλό της νέας αναπτυξιακής πορείας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της βελτίωσης της ποιότητας των επενδύσεων στο πλαίσιο φιλοαναπτυξιακών στρατηγικών δημοσιονομικής εξυγίανσης των κρατών μελών.

2.2. Για τον σκοπό αυτό, η Επιτροπή προτείνει τα ακόλουθα μέτρα:

- i) Σύμφωνα με τη γενική αρχή της φιλοαναπτυξιακής δημοσιονομικής εξυγίανσης, τα κράτη μέλη πρέπει να δώσουν προτεραιότητα στις δαπάνες που ενισχύουν την ανάπτυξη, κυρίως στις δαπάνες για E&K.
- ii) Οι εν λόγω επενδύσεις πρέπει να συμβαδίζουν με μεταρρυθμίσεις για τη βελτίωση της ποιότητας, της αποδοτικότητας και του αντίκτυπου των δημόσιων δαπανών και των επιχειρηματικών επενδύσεων στην E&K.

iii) Στο πλαίσιο αυτό, τα κράτη μέλη θα πρέπει να επικεντρωθούν σε τρεις κύριους άξονες μεταρρύθμισης:

- στην ποιότητα της κατάστροφης στρατηγικών και της διαδικασίας χάραξης πολιτικών,
- στην ποιότητα των προγραμμάτων και των μηχανισμών χρηματοδότησης,
- στην ποιότητα των ιδρυμάτων που διεξάγουν δραστηριότητες E&K.

2.3. Προς τούτο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιθυμεί να στηρίξει τα κράτη μέλη και προτίθεται να βασιστεί στην πείρα που έχει αποκτηθεί στο πλαίσιο της εμβληματικής πρωτοβουλίας⁽¹⁾ «Ένωση καινοτομίας» και του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας.

2.4. Επιπλέον, έχει ζωτική σημασία να ενισχυθεί το ευρύτερο οικοσύστημα της καινοτομίας και, προς τούτο, να διαμορφωθούν οι κατάλληλες πλαίσιακές συνθήκες για τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις.

2.5. Μολονότι έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος μετά τη δρομολόγηση της Ένωσης καινοτομίας, ωστόσο απαιτούνται περαιτέρω προσπάθειες για:

- την εμβάθυνση της ενιαίας αγοράς,
- τη διευκόλυνση και τη διαφοροποίηση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση,
- την ενίσχυση της ικανότητας καινοτομίας του δημόσιου τομέα,
- τη δημιουργία θέσεων εργασίας ανθεκτικών στην κρίση σε τομείς έντασης γνώσης,
- την ανάπτυξη μιας βάσης ανθρώπινων πόρων με δεξιότητες καινοτομίας,
- την προαγωγή της έρευνας αιχμής,

⁽¹⁾ COM(2010) 546 τελικό.

- την ενίσχυση της εξωτερικής διάστασης της πολιτικής E&K και
- την πληρέστερη ενσωμάτωση της επιστήμης και της καινοτομίας στην κοινωνία.

2.6. Η Επιτροπή καλεί το Συμβούλιο να εξετάσει αυτό το θέμα με βάση την παρούσα ανακοίνωση και τις σχετικές προτάσεις της.

3. Γενικές παρατηρήσεις της ΕΟΚΕ

3.1. Άρρηκτα συνδεδεμένες με την ιστορική διαδικασία του Διαφωτισμού⁽²⁾, η έρευνα και η καινοτομία προσέφεραν στην ανθρωπότητα, μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα, πρωτοφανή πρόοδο στους τομείς της γνώσης, της υγείας, των τεχνικών ικανοτήτων και της ευημερίας. Συνιστούν την κινητήρια δύναμη για την περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική πρόοδο.

3.2. Αυτό έχει αναγνωριστεί επίσης από τις χώρες εκτός Ευρώπης. Κατά συνέπεια, αυξάνεται ολοένα και περισσότερο ο παγκόσμιος ανταγωνισμός για τη γνώση και την καινοτομία. Στο μεταξύ, έχουν δημιουργηθεί, ιδίως στην Ασία, σημαντικά επιστημονικά και τεχνολογικά κέντρα, ενώ, παράλληλα, συνεχίζονται να αυξάνονται πολύ δυναμικά οι δαπάνες για την έρευνα καθώς και οι ικανότητες καινοτομίας.

3.3. Η ΕΟΚΕ υποστηρίζει ρητώς τον στόχο και τις συναφείς προτάσεις που διατυπώνονται στην υπό εξέταση ανακοίνωση, οι οποίες και συνάδουν με τις συστάσεις που έχει εκφράσει επανειλημμένα⁽³⁾.

3.4. Έτσι, καθίσταται ακόμη επιτακτικότερο το θέμα της εφαρμογής των προτεινόμενων μέτρων και της υλοποίησης των διαθέσιμων μέσων για αυτόν τον σκοπό. Όπως υπογραμμίζει η Επιτροπή, τα σχετικά προβλήματα και τα συναφή καθήκοντα εμπίπτουν πρωτίστως στην αρμοδιότητα των κρατών μελών.

3.5. Οι πόροι του προγράμματος «**Ορίζων 2020**» συνιστούν το κύριο εργαλείο που διαθέτει η Επιτροπή για να κατευθύνει τη χρηματοδότηση και τον προσανατολισμό της πολιτικής έρευνας και καινοτομίας των κρατών μελών. Όπως έχει επισημάνει επανειλημμένα η ΕΟΚΕ, αυτοί οι πόροι μπορούν να παρέχουν περιορισμένη μόνο μοχλευτική επένδυση.

3.6. Η ΕΟΚΕ απευθύνει έκκληση στην καλή θέληση, την εποικοδομητική στάση και την εξουσία λήψης αποφάσεων όλων των ενδιαφερόμενων φορέων προκειμένου να δοθεί προτεραιότητα σε αυτό το επείγον καθήκον και να επιδιωχθεί η υλοποίησή του σταδιακά και επίμονα, χωρίς πρόσθετους γραφειοκρατικούς μηχανισμούς.

3.7. Για τον σκοπό αυτό, είναι απαραίτητο να εξασφαλιστεί στήριξη σε όλα τα κράτη μέλη της Ευρώπης προκειμένου να σημειώσουν περαιτέρω πρόοδο. Συγκεκριμένα, θα πρέπει να οικοδομηθούν και να ενισχυθούν σε όλα τα κράτη μέλη, ειδικότερα σε αυτά που παρουσιάζουν χαμηλότερες επιδόσεις, σύγχρονες και άριστες ικανότητες έρευνας και ανάπτυξης, καθώς και κέντρα καινοτομίας, και να αναρμονιστούν τα πανεπιστημιακά προγράμματα σπουδών και οι πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις με αυτόν τον στόχο. Η Ευρώπη χρειάζεται πανεπιστήμια παγκόσμιου κύρους. Ως εκ τούτου, συνιστάται να προωθηθούν κατά προτεραιότητα τα πανεπιστήμια και τα ερευνητικά κέντρα ως πηγές καινοτόμων επιστημόνων και καινοτόμων ιδεών.

3.8. Προς τούτο, απαιτούνται πρωτίστως ανάλογες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις (συμπεριλαμβανομένης της αξιολόγησης της ποιότητας σε διεθνές επίπεδο) και η στοχευμένη κατανομή και αξιοποίηση των χρηματοδοτικών κονδυλίων των **διαρθρωτικών ταμείων της ΕΕ και του Ταμείου Συνοχής**. Η Επιτροπή θα πρέπει να απαιτήσει και να παρακολουθήσει την υλοποίηση αυτού του στόχου. Κατ' αυτόν τον τρόπο μπορούν να αναπτυχθούν συνέργειες και να μειωθεί το χάσμα καινοτομίας στην Ευρώπη.

3.9. Όπου δεν υφίσταται ένα σύγχρονο και επιτυχημένο επιστημονικό και ερευνητικό σύστημα, αυτό θα πρέπει να διαμορφωθεί βάσει της ανταλλαγής εμπειριών και της άντλησης διδαγμάτων από τις βέλτιστες πρακτικές. Για την εκπλήρωση αυτού του στόχου κρίνεται απαραίτητη η προσφυγή σε άριστους και έμπειρους παρόχους υπηρεσιών στους οποίους θα πρέπει να εκχωρηθούν το απαραίτητο πεδίο αρμοδιοτήτων, τα αναγκαία περιθώρια για την ανάληψη δράσης, καθώς και αξιόπιστη χρηματοδότηση. Εν προκειμένω, εποικοδομητικό ρόλο μπορεί να διαδραματίσει η προσέγγιση της «αδελφοποίησης για την αριστεία» («**twinning of excellence**»), στο πλαίσιο της οποίας οι υφιστάμενοι πόλοι αριστείας μπορούν να λειτουργήσουν ως εταίροι.

3.9.1. Εντούτοις, η ΕΟΚΕ εφιστά την προσοχή στην υπέρμετρη τυποποίηση και στη συνακόλουθη απώλεια του συστημικού ανταγωνισμού, ο οποίος συνιστά το εύφορο έδαφος για την καλλιέργεια της καινοτομίας. Παρομοίως, προειδοποιεί επίσης σχετικά με τα υπερβολικά τυποποιημένα κριτήρια αξιολόγησης. Από την άλλη πλευρά, η διεθνής αξιολόγηση από ομότιμους κριτές αποτελεί το βέλτιστο διαθέσιμο και ζωτικό εργαλείο για την αξιολόγηση και τη διασφάλιση της απαιτούμενης ποιότητας της E&A σε ολόκληρη την Ευρώπη, παρά τις ενδεχόμενες αδυναμίες στην αξιολόγηση των ρηξικέλευθων ιδεών.

⁽²⁾ *Science as Public Culture* — Jan Golinski — Cambridge University Press.

⁽³⁾ Για παράδειγμα: ΕΕ C 132 της 3.5.2011, σ. 39· ΕΕ C 181 της 21.6.2012, σ. 111· ΕΕ C 44 της 15.2.2013, σ. 88· ΕΕ C 76 της 14.3.2013, σ. 31· ΕΕ C 76 της 14.3.2013, σ. 43· ΕΕ C 341 της 21.11.2013, σ. 35· ΕΕ C 67 της 6.3.2014, σ. 132.

3.10. Ωστόσο, το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί ορισμένες φορές μεταξύ της πραγματοποίησης των επενδύσεων στην Ε&Κ και της επιτυχίας των καινοτομιών που απορρέουν από αυτές είναι εξαιρετικά εκτεταμένο, γεγονός που καθιστά πολύ δύσκολη την πρόβλεψη και τον προσδιορισμό της αιτιώδους συνάφειας.

3.11. Όμως, έχει προ πολλού καταδειχθεί ότι οι οικονομικές επιδόσεις και η ευημερία ενός κράτους, εφόσον αυτές δεν στηρίζονται κατά βάση στη διαθεσιμότητα πρώτων υλών, σχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με τις επενδύσεις του στην Ε&Κ, καθώς και με την επακόλουθη ικανότητα καινοτομίας.

3.12. Συνεπώς, η Ευρώπη χρειάζεται έναν αποδοτικό και ανοιχτό κοινό χώρο έρευνας, ο οποίος θα προσελκύει τα κορυφαία ταλέντα από ολόκληρο τον κόσμο και θα προσανατολίζει τη μεταναστευτική του πολιτική με γνώμονα αυτήν την παράμετρο, και στο πλαίσιο του οποίου τα εθνικά επιστημονικά συστήματα που τον συνθέτουν θα συνεργάζονται αποτελεσματικότερα σε ευρωπαϊκό επίπεδο και θα δικτυώνονται στενότερα με τα πλέον επιτυχημένα διεθνή ιδρύματα.

3.13. Ομοίως, η Ευρώπη χρειάζεται πολιτικές δράσεις και ένα κοινωνικό κλίμα που προάγει, αποδέχεται και επιβραβεύει την καινοτομία, και δημιουργεί τις αναγκαίες προϋποθέσεις για την ενεργητική επιχειρηματικότητα. Προς τούτο απαιτούνται, μεταξύ άλλων, ο εντοπισμός, η αξιολόγηση και, ενδεχομένως, ο περιορισμός ή η εξάλειψη των υφιστάμενων διοικητικών, οικονομικών και κοινωνικών εμποδίων, στοιχείο που βελτιώνει και ενισχύει το οικοσύστημα καινοτομίας.

3.14. Προς τούτο απαιτείται μια πολιτική έρευνας και καινοτομίας των κρατών μελών της ΕΕ η οποία να συνδέει τις εθνικές δραστηριότητες με τις ευρωπαϊκές και διεθνείς πρωτοβουλίες και να προάγει τη συνεργασία μεταξύ πολιτικής δράσης, επιστήμης, επιχειρηματικού κόσμου και κοινωνίας των πολιτών σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ενώ, ταυτόχρονα, να ενσωματώνει τις τοπικές και τις περιφερειακές δραστηριότητες.

3.15. Διότι, παράλληλα με τους δημόσιους χρηματοδοτικούς πόρους για την Ε&Κ, οι επιχειρήσεις είναι κατά κύριο λόγο αυτές που υλοποιούν ουσιαστικές επενδύσεις στην έρευνα και την ανάπτυξη, οι οποίες συνεπάγονται την επιτυχή διάθεση νέων προϊόντων, υπηρεσιών και διαδικασιών στην αγορά. Αυτές οι επιχειρήσεις, συμπεριλαμβανομένων των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας, συμβάλλουν καθοριστικά στην εδραίωση της θέσης της Ευρώπης στις παγκόσμιες αγορές μέσα από την καινοτομία, αλλά και στη δημιουργία και τη διατήρηση θέσεων εργασίας στην Ευρώπη.

3.16. Δυστυχώς, αυτό δεν ισχύει για όλες τις μεγάλες εταιρείες. Μία αιτία, ενδεχομένως, να είναι ο συστημικός φόβος της διοίκησης για τους κινδύνους αγοράς που συνεπάγονται οι λεγόμενες «επαναστατικές τεχνολογίες» (disruptive technologies)⁽⁴⁾. Το αεροπλάνο δεν εφευρέθηκε ούτε αναπτύχθηκε από τον σιδηροδρομικό ή τον ναυτιλιακό κλάδο, ούτε συνιστούν οι καινοτομίες που ανέπτυξαν η MICROSOFT και η APPLE το έργο των εταιρειών ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών ειδών που κατείχαν προηγουμένως δεσπόζουσα θέση στην αγορά.

3.17. Επομένως, οι νέες ιδέες συχνά προέρχονται από επιχειρηματικές προσωπικότητες και διεπιστημονικές ομάδες, ή ακόμη και από εξωτερικούς φορείς, ή εισάγονται στην αγορά από αυτούς. Ως εκ τούτου, οι ΜΜΕ, οι νεοοργανισμοί επιχειρήσεων και οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο. Η επαρκής προώθηση και προστασία τους πρέπει, συνεπώς, να αποτελεί θεμελιώδη πυλώνα κάθε αποτελεσματικής πολιτικής καινοτομίας.

3.18. Όπως έχει ήδη αναλυθεί διεξοδικά στη γνωμοδότηση με θέμα την Ένωση καινοτομίας⁽⁵⁾, υπάρχει εκτεταμένο δυναμικό καινοτομιών σε ολόκληρο το φάσμα των ανθρώπινων αλληλεπιδράσεων και μορφών οργάνωσης, συμπεριλαμβανομένων των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας. Σε αυτές συμπεριλαμβάνονται το σύνολο των επιστημονικών, οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, όπως έχει ήδη αναφερθεί στις υπόλοιπες ενότητες. Συγχρόνως, οι καινοτομίες δεν πρέπει να αποτελούν μόνο το προϊόν συστηματικής έρευνας και ανάπτυξης, αλλά μπορούν να αναπτυχθούν και από τις επιτόπιες εργασίες και την εμπειρία που αποκτάται κατά την πραγματοποίησή τους. Οι καινοτομίες αυτές αφορούν ιδίως:

— τους καινοτόμους εργασιακούς χώρους,

— τη συνεργασία μεταξύ των κοινωνικών εταίρων και των εκπροσώπων της κοινωνίας των πολιτών,

— τις κοινωνικές καινοτομίες, οι οποίες θα πρέπει να καλύπτουν τις ανάγκες, στις οποίες δεν μπορεί να ανταποκριθεί επαρκώς η αγορά ή ο δημόσιος τομέας,

⁽⁴⁾ Βλέπε, λόγου χάρι, Clayton M. Christensen, *The Innovator's Dilemma*, Harper Business.

⁽⁵⁾ ΕΕ C 132 της 3.5.2011, σ. 39.

— τον ρόλο των εργαζομένων ως πηγών γνώσης και ιδεών.

Η ΕΟΚΕ επαναβεβαιώνει ⁽⁶⁾ την υποστήριξή της για τον στόχο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να προωθήσει το πλήρες φάσμα αυτών των καινοτομιών.

4. Ειδικές παρατηρήσεις της ΕΟΚΕ

4.1. Η ΕΟΚΕ επαναλαμβάνει ότι, αν και υφίστανται ισχυροί αμοιβαίοι δεσμοί μεταξύ έρευνας και καινοτομίας, οι δύο αυτοί τομείς παρουσιάζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά και ευδοκούν υπό διαφορετικές συνθήκες εργασίας ⁽⁷⁾. Συνεπώς, πρέπει να αναγνωριστούν αυτές οι διαφορετικές συνθήκες εργασίας ως αυτόνομοι παράγοντες, αλλά, ταυτοχρόνως, να διασυνδεθούν όσο το δυνατόν καλύτερα.

4.2. Σε ό,τι αφορά τη χρήση των δημόσιων πόρων —π.χ. έσοδα από φορολογικές εισφορές των πολιτών και των επιχειρήσεων, τα οποία καθορίζονται βάσει δημοκρατικών διαδικασιών—, η ΕΟΚΕ εξέφρασε πρόσφατα ⁽⁸⁾ τη θέση ότι οποιαδήποτε χρηματοδοτική στήριξη εκ μέρους της Επιτροπής (η οποία, εντέλει, προέρχεται από δημόσιους πόρους) θα πρέπει να εστιάζει στα καθήκοντα που έχουν μικρότερη πιθανότητα να υποστηριχθούν από ιδιωτικά κονδύλια. Οι πιο χαρακτηριστικοί λόγοι μπορεί να είναι οι ακόλουθοι:

- αφενός ο αναπτυξιακός κίνδυνος είναι πολύ υψηλός, αφετέρου όμως, σε περίπτωση επιτυχίας, αντισταθμίζεται από σημαντικά οφέλη,
- το συνεπαγόμενο κόστος είναι πολύ υψηλό και μπορεί να καλυφθεί μόνο με τη συγκέντρωση πολλών δημόσιων πόρων,
- το χρονικό διάστημα μέχρι να προκύψουν πρακτικά οφέλη είναι υπερβολικά μεγάλο,
- πρόκειται για εγκάρσιους τεχνολογικούς τομείς καθώς και για βασικές τεχνολογίες (παραδείγματος χάρι, νέα υλικά),
- το αποτέλεσμα δεν μπορεί οπωσδήποτε να διατεθεί στην αγορά, αλλά πρόκειται για μια γενική κοινωνική ή περιβαλλοντική ανάγκη.

4.3. Αναφορικά με την προώθηση της έρευνας και της ανάπτυξης, η ΕΟΚΕ συνοψίζει ως εξής τη θέση της. Κρίνεται απαραίτητο:

- η βασική έρευνα να χρηματοδοτηθεί επαρκώς, τόσο για την επέκταση και την εμπάδυνση των γνώσεών μας σχετικά με τη φύση όσο και για να προσφέρει γόνιμο έδαφος για νέες ιδέες και πρωτοποριακές καινοτομίες· αυτή δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να περιοριστεί στο τμήμα του προγράμματος «Ορίζων 2020» που εσπεύει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Έρευνας (ΕΣΕ), αλλά να αναδειχθεί εξίσου σε όλα τα υπόλοιπα τμήματα του προγράμματος,
- να γίνεται σεβαστή και να προστατεύεται η επιστημονική και η ερευνητική ελευθερία,
- όπως και μέχρι σήμερα, η αριστεία να συνιστά το ύψιστο κριτήριο για την ανάθεση συμβάσεων έρευνας,
- να αναπτυχθεί διασυνοριακή συνεργασία και να εξασφαλιστεί η συγκέντρωση ικανοτήτων,
- να δημιουργηθεί μια ανοικτή και ελκυστική ευρωπαϊκή αγορά εργασίας για τους ερευνητές και να απαλειφθούν επιτέλους ή να αντισταθμιστούν με αποτελεσματικό τρόπο τα κοινωνικά μειονεκτήματα που προκαλούνται λόγω της αύξησης των συμβάσεων ορισμένου χρόνου και της διασυνοριακής κινητικότητας,
- το πλαίσιο και οι διοικητικοί κανόνες να προσανατολίστουν στις ανάγκες ενός ισχυρού επιστημονικού τομέα,
- να βελτιστοποιηθεί η ανταλλαγή και η μεταφορά επιστημονικών γνώσεων, καθώς και η πρόσβαση σε αυτές ⁽⁹⁾,
- να ενισχυθεί η διεθνής διάσταση του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας.

4.3.1. Η ΕΟΚΕ επαναλαμβάνει τις εκκλήσεις της ⁽¹⁰⁾ να καταργηθούν επιτέλους ή να αντισταθμιστούν αποτελεσματικά οι κοινωνικοί κίνδυνοι και τα αντίστοιχα μειονεκτήματα που πλήττουν τους ερευνητές, στοιχεία που προκύπτουν λόγω της αναγκαιότητας και επιθυμητής διασυνοριακής κινητικότητας, καθώς και λόγω της έλλειψης σταθερών θέσεων εργασίας. Σε αυτό το πλαίσιο, η ΕΟΚΕ επικροτεί την πλέον πρόσφατη πρωτοβουλία (RESAVER) της Επιτροπής ⁽¹¹⁾, η οποία αποσκοπεί στο να διευκολύνει την κινητικότητα των ερευνητών με τη σύσταση ενός νέου πανευρωπαϊκού συνταξιοδοτικού ταμείου. Αυτή η πρωτοβουλία στοχεύει να εξασφαλίσει στους ερευνητές τη δυνατότητα να μετακινούνται ελεύθερα από το ένα κράτος μέλος στο άλλο χωρίς να ανησυχούν για τη διατήρηση των συμπληρωματικών συνταξιοδοτικών παροχών τους. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι αυτό συνιστά ένα βήμα προόδου προς την ορθή κατεύθυνση, χωρίς ωστόσο να μπορεί να αξιολογήσει ήδη στην παρούσα γνωμοδότηση την καταλληλότητα της επιλεγείσας προσέγγισης.

⁽⁶⁾ Βλέπε υποσημείωση 3.

⁽⁷⁾ ΕΕ C 218 της 11.9.2009, σ. 8.

⁽⁸⁾ ΕΕ C 67 της 6.3.2014, σ. 132.

⁽⁹⁾ Πρβλ. ΕΕ C 218 της 11.9.2009, σ. 8.

⁽¹⁰⁾ Βλέπε σχετικά ΕΕ C 110 της 30.4.2004, σ. 3, καθώς και ΕΕ C 76 της 14.3.2013, σ. 31.

⁽¹¹⁾ Ανακοίνωση τύπου της Επιτροπής της 1ης Οκτωβρίου 2014.

4.3.2. Στη παρούσα γνωμοδότηση, η ΕΟΚΕ δεν επικεντρώνεται στα ειδικά ερευνητικά θέματα, καθότι αυτά εξετάστηκαν διεξοδικά στη γνωμοδότησή της με θέμα το πρόγραμμα «Ορίζων 2020». Εν προκειμένω, επαναλαμβάνει ότι θα πρέπει να διοχετευθούν στους στόχους των προγραμμάτων των κρατών μελών επαρκείς δυνατότητες μόχλευσης.

4.4. Αναφορικά με την προώθηση των καινοτομιών η ΕΟΚΕ συνοψίζει ως εξής τη θέση της. Κατά κανόνα, οι καινοτομίες αναπτύσσονται:

- ως απάντηση στις κοινωνικές ανάγκες και προκλήσεις ή για να αντιμετωπιστούν οι ελλείψεις —τεχνολογικής ή κοινωνικής φύσης,
- στο πλαίσιο της ανάπτυξης ή της βελτίωσης των προϊόντων με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ή την αύξηση των πωλήσεων,
- ως νέες ανακαλύψεις στο πλαίσιο της βασικής έρευνας, με στόχο να επιλύονται αποτελεσματικότερα ήδη γνωστά προβλήματα,
- ως αποτέλεσμα νέων ιδεών με σκοπό να δημιουργηθούν πλήρως νέες δυνατότητες, λόγω χάρη τα μέσα για τη μηχανοκίνηση (το αεροπλάνο), την πλοήγηση (GPS), την επικοινωνία ή τη διευκόλυνση της εργασίας (διαδίκτυο),
- για να καλυφθούν άγνωστες μέχρι σήμερα ανάγκες, ή
- ως εργαλείο ή υποπροϊόν της έρευνας. Σε αυτό μπορεί να περιλαμβάνονται, παραδείγματος χάρι, νέες βασικές τεχνολογίες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο «παγκόσμιος ιστός» (world wide web), ο οποίος αναπτύχθηκε από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Πυρηνικών Ερευνών (CERN) ⁽¹²⁾ —ένας οργανισμός — φάρος σε ευρωπαϊκό επίπεδο στο πεδίο της έρευνας και των ερευνητικών πρωτοβουλιών— προκειμένου να καταστούν διαθέσιμα τα ερευνητικά δεδομένα για τα πανεπιστήμια και τους ερευνητικούς οργανισμούς που συνεργάζονται με το κέντρο που εδρεύει στη Γενεύη και να εξασφαλιστεί η δικτύωσή τους με το εν λόγω ερευνητικό πρόγραμμα. Δυστυχώς, αυτό το τεράστιο οικονομικό και κοινωνικό δυναμικό του CERN δεν αναγνωρίστηκε ούτε αξιοποιήθηκε σε αρκετά σύντομο χρονικό διάστημα στην Ευρώπη. Ακόμη και σήμερα, δεν μπορεί να αξιολογηθεί πλήρως το εύρος των δυνατοτήτων του.

4.5. Εντούτοις, συχνά, αυτές οι ιδέες μπορούν να μετουσιωθούν σε καινοτομίες και καινοτομικά προϊόντα μόνο με τη σύσταση νέων επιχειρήσεων. Ως εκ τούτου, μία από τις σημαντικότερες δράσεις της πολιτικής προώθησης της καινοτομίας είναι η υποστήριξη και η διευκόλυνση της σύστασης τέτοιου είδους νέων επιχειρήσεων, καθώς και η διασφάλιση της επιβιώσής τους κατά τα πρώτα πέντε ή δέκα κρίσιμα χρόνια.

4.6. Μολονότι μέχρι σήμερα οι καινοτομίες απέφεραν πάντα οφέλη στο σύνολο της ανθρώπινης κοινωνίας, συμβάλλοντας έτσι αποφασιστικά στην ευημερία και στην ανταγωνιστικότητα, ορισμένες φορές βρίσκονται αντιμέτωπες με ισχυρά κοινωνικά και οικονομικά εμπόδια. Διότι, συχνά, το καινούριο αντιμετωπίζεται αρχικά ως απειλή για την οικονομία, το εμπόριο, την κοινωνία και την πολιτική.

4.7. Οι καινοτομίες μπορούν πράγματι να προκαλέσουν οικονομικές και κοινωνικές αναταραχές, να εκτοπίσουν μεμονωμένους τομείς και συγκεκριμένες εταιρείες, να καταργήσουν, σε πρώτη φάση, θέσεις εργασίας ή να αποδυναμώσουν κυρίαρχες κοινωνικές τάξεις και να επιδείξουν το παραγωγικό δυναμικό τους για το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο σε μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα. Σχετικά παραδείγματα είναι ο μηχανικός αργαλειός, η καθιέρωση της κοινωνικής εταιρικής σχέσης, η γενετική μηχανική, η Google, η Amazon ή η εισαγωγή των τεχνολογιών για τη χρήση της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές. Επιπροσθέτως, η ικανότητα προσαρμογής της κοινωνίας και της οικονομίας (κύκλοι απόσβεσης) ενδεχομένως να επιβαρυνθεί λόγω των ταχέως μεταβαλλόμενων που αποφέρουν οι καινοτομίες.

4.8. Οι επακόλουθοι προβληματισμοί επιμέρους κοινωνικών ομάδων προέτρεψαν την Επιτροπή να εισαγάγει ⁽¹³⁾ την έννοια της «υπεύθυνης έρευνας και καινοτομίας» («Responsible Research and Innovation») ⁽¹⁴⁾. Ωστόσο, συνοψολογίζοντας τα καθοριστικά επιτεύγματα της έρευνας και της καινοτομίας ως κινητήριο μοχλό και θεμέλιο των σύγχρονων επιστημονικών προτύπων και του σημερινού βιοτικού επιπέδου, καθώς και ως το ζωτικό πρόσφορο έδαφος της ιστορικής διαδικασίας του Διαφωτισμού, από την οποία απορρέουν οι θεμελιώδεις έννοιες και ιδέες αναφορικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη διάκριση των εξουσιών, η ΕΟΚΕ εκτιμά ότι αυτή η έννοια είναι παραπλανητική και μονομερής. Για τον λόγο αυτόν, η ΕΟΚΕ συνιστά να επανεξεταστεί ο αντίκτυπος της στην ικανότητα καινοτομίας της ΕΕ και στην αξία που αποδίδει η κοινωνία στην έρευνα και την καινοτομία.

⁽¹²⁾ <http://home.web.cern.ch/topics/birth-web>

⁽¹³⁾ Πρβλ. την έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τίτλο «Towards Responsible Research and Innovation in the Information and Communication Technologies and Security Technologies Fields» (Προς μια υπεύθυνη έρευνα και καινοτομία στους τομείς των τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών και των τεχνολογιών ασφαλείας) — ISBN 978-92-79-20404-3.

⁽¹⁴⁾ Για παράδειγμα: www.consider-project.eu

4.8.1. Είναι αυτονόητο ότι η έρευνα και η καινοτομία πρέπει να συνάδουν με τους ισχύοντες νόμους καθώς και με τις αναγνωρισμένες αρχές δεοντολογίας.

4.8.2. Εντούτοις, αυτό ισχύει και για όλες τις υπόλοιπες κοινωνικές δραστηριότητες, είτε πρόκειται για την ιατρική, την οικονομία, τη δημοσιογραφία, τη νομοθεσία, την πολιτική είτε για τη νομολογία. Γι αυτό και η ΕΟΚΕ δεν θεωρεί απαραίτητη την εδραίωση —και μάλιστα με συγκεκριμένο τρόπο— της έννοιας της υπεύθυνης συμπεριφοράς αποκλειστικά στους τομείς της Ε&Κ.

4.9. Πέρα από αυτά τα θεμελιώδη εμπόδια, πρόσθετη παράμετρος που δημιουργεί τις μεγαλύτερες δυσκολίες για τους ιδρυτές καινοτόμων επιχειρήσεων, σε συνδυασμό με το κρίσιμο θέμα της χρηματοδότησης, είναι η απαιτούμενη τήρηση του πυκνού κανονιστικού πλαισίου, το οποίο, επιπλέον, είναι κατακερματισμένο στην Ευρώπη.

4.9.1. Γι' αυτόν τον λόγο, η ΕΟΚΕ επαναδιατυπώνει τη σύστασή της ⁽¹⁵⁾ να προβλέπονται για τις νεοϊδρυθείσες εταιρείες, εντός μιας εύλογης προθεσμίας και υπό την προϋπόθεση ότι βρίσκονται κάτω από ένα κρίσιμο όριο, μια περίοδος αναμονής και επαρκή περιθώρια ευελιξίας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω μιας ρήτρας εξαίρεσης, η οποία, κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου, θα απαλλάσσει τις επιχειρήσεις αυτές από τους περισσότερους συνηθισμένους διοικητικούς κανόνες και τις αντίστοιχες απαιτήσεις κάθε είδους, έτσι ώστε να τους δοθεί η ευκαιρία να επιδείξουν καταρχάς το οικονομικό και τεχνολογικό δυναμικό τους.

4.10. Επομένως, όπως έχει υπογραμμίσει σε παλαιότερες γνωμοδοτήσεις της, στις οποίες και παραπέμπει ρητώς για περισσότερες λεπτομερείς συστάσεις —παραδείγματος χάρι, σχετικά με την κοινωνική καινοτομία—, η ΕΟΚΕ στηρίζει σθεναρά τον στόχο της Επιτροπής όσον αφορά την «ενίσχυση του ευρύτερου οικοσυστήματος της καινοτομίας και η διαμόρφωση των κατάλληλων πλαισιακών συνθηκών για την ενθάρρυνση της καινοτομίας στις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις». Συγκεκριμένα, αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να εντοπιστούν και να εξαλειφθούν τα εμπόδια για την καινοτομία.

4.10.1. Για παράδειγμα, οι υπερβολικά λεπτομερείς τεχνικές απαιτήσεις και περιορισμοί μπορεί να λειτουργήσουν ως ασφυκτικό «κολάρο» και να αποτελέσουν εμπόδιο για την καινοτομία. Αυτό θα πρέπει, παραδείγματος χάρι, να συνεκτιμηθεί και σε σχέση με τις λεπτομερείς απαιτήσεις που προβλέπονται στην πρωτοβουλία της Επιτροπής για την ενεργειακή απόδοση.

4.10.2. Οι προσπάθειες αυτές πρέπει να αποσκοπούν στη μελλοντική προστασία, με τον καλύτερο δυνατό και βιώσιμο τρόπο, της ευημερίας, της υγείας και της ασφάλειας των πολιτών και των καταναλωτών.

4.10.3. Επίσης, θα πρέπει να εξεταστεί, βάσει παραδειγμάτων του παρελθόντος, κατά πόσον μια υπερβολικά αυστηρή ερμηνεία της αρχής της προφύλαξης, π.χ. στον τομέα της προστασίας των καταναλωτών ή κατά την ανάπτυξη νέων ιατρικών τεχνολογιών, ενδεχομένως αποθαρρύνει την αναζήτηση νέων, αποτελεσματικών λύσεων.

4.11. Εντούτοις, κατά την άποψη της ΕΟΚΕ, αυτό προϋποθέτει —παρά τις αναμφισβήτητες ευρωπαϊκές επιτυχίες τόσο στους τομείς της έρευνας και της ανάπτυξης όσο και σε πολλούς κλάδους οικονομικής δραστηριότητας— όχι μόνο την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς και του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας, αλλά και την ανάλυση των βαθύτερων αιτιών γιατί στην Ευρώπη επικρατεί ένα λιγότερο ευνοϊκό για την καινοτομία κλίμα σε σχέση, π.χ., με τις ΗΠΑ ή ορισμένες ασιατικές χώρες. Για ποιον λόγο οι Google, Microsoft, Facebook ή Monsanto δεν είναι ευρωπαϊκές εταιρείες; Ή, για ποιον λόγο δεν έχει δημιουργηθεί ένα «καλύτερο» Google ή μια «καλύτερη» Monsanto, οι οποίες να ανταποκρίνονται καλύτερα στους προβληματισμούς των πολιτών και να αναπτύσσονται στη σφαίρα επιρροής της ευρωπαϊκής πολιτικής;

4.12. Είναι, συνεπώς, αναγκαίο να υιοθετηθεί μια νέα κοινωνική αντίληψη βάσει της οποίας οι καινοτομίες δεν θα αντιμετωπίζονται καταρχήν ως κίνδυνος ή απειλή, αλλά ως ευκαιρία για περαιτέρω πρόοδο, περισσότερες θέσεις εργασίας, ενδυνάμωση της ευρωπαϊκής οικονομικής ισχύος και ανταγωνιστικότητας και για την υλοποίηση του ευρωπαϊκού κοινωνικού προτύπου. Χρειαζόμαστε μια νέα, καλύτερη ισορροπία μεταξύ προφύλαξης και τόλμης, μεταξύ μικρών και μεγάλων κινδύνων, μεταξύ ρυθμίσεων και περιθωρίων ελιγμών.

Βρυξέλλες, 11 Δεκεμβρίου 2014.

Ο Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Henri MALOSSE

⁽¹⁵⁾ ΕΕ C 132 της 3.5.2011, σ. 39.